

Kisfaludy Károly

[D. Magyar Imre: Valami elindult](#)

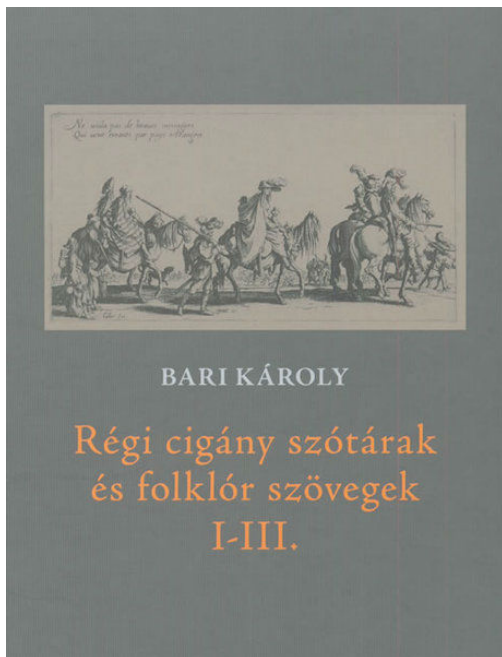

Meglelni a jászolnyi hazát - Cigány irodalom Magyarországon címmel indít előadás-sorozatot az Országos Idegennyelvű Könyvtár január 15-én. A előadásokon megismerhetjük a cigány irodalom máig csak részleteiben kutatott és feldolgozott történetét. – A sorozat szervezőjével és előadójával D. Magyar Imrével arra kerestük választ, miért hiányzik máig a cigányság közel ötvenéves irodalmának összefüggő irodalomtörténeti bemutatása.

- 2014. január 14.
- [hozzászólás \(0\)](#)
- [Megosztás](#) |

Mikor fogalmazódott meg önökben először, hogy indítsanak egy ilyen előadás-sorozatot az Országos Idegennyelvű Könyvtárban?

Az ötlet nem bennem merült fel, hanem az OIK munkatársaiban vagy csak egy munkatársában, Heinczné Oszkai Juditban, aki munkám kezdetekor könyvtárosként nagyon készségesen és hozzáértően sokat segített nekem a bibliográfia megalapozásában. Örültem, hogy ez eszébe jutott s hogy a könyvtár helyet is ad a sorozatnak: szívesen vágok bele.

Ahogy a beharangozóban is írják, nagyon kevésé ismert és feldolgozott terület egyelőre a magyarországi cigányság irodalma. Milyen tematika mentén fognak az előadásokon haladni és hogyan épülnek majd fel ezek?

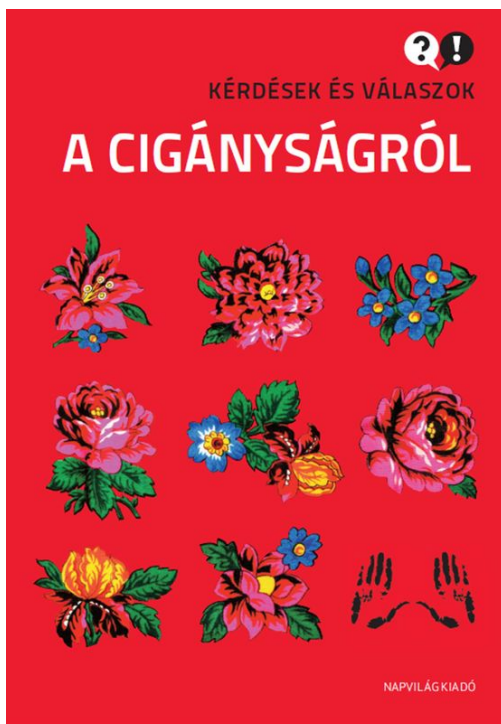
Legegyszerűbb módon, az időrend mentén fogunk haladni, a legjelentősebb költőkről és írókról lesz szó, szám szerint tízről. Tekintettel kellett lennem arra, hogy mindössze ötször egy óra áll rendelkezésünkre, amiben minél több műnek, műrészletnek is el kell hangoznia, hisz nem ismerik őket, ez ma holt kincs. **A szövegeket egy kiváló színész, Jónás Judit fogja elmondani, felolvasni. Azt szeretném, hogy a szövegeké, a verseké, a prózarészleteké legyen a főszerep.** Amúgy is hiszek abban, amit Szerb Antal mondott (szintén egy interjúban): az irodalomtörténet elsősorban propaganda a jó irodalom érdekében. Különösen akkor, ha nem szakmabeliekhez szólunk, hanem normális emberekhez. Az én szerepem ennek megfelelően a szövegek felvezetése, összekötése, kommentálása – röviden. Mindneképp szeretnék szólni a cigány népköltészetéről. Ennek ugyan nem vagyok szakértője, de úgy gondolom, a népköltészet magától értetődően az irodalom része, ráadásul a cigány folklór igen gazdag és értékes – összegyűjtésében hatalmas szerepe van Bari Károlynak, akinek nemrég jelent meg összegzésnek szánt nagy, háromkötetes gyűjteménye, a *Régi cigány szótárak és folklór szövegek*.

Kiknek szólnak majd ezek az előadások elsősorban? A szélesebb, érdeklődő, irodalomszerető közönségnek, vagy szakmaibb, részletesebb előadásokra számíthatunk?

Igazából nem tudom, kik jönnek el az első alkalommal, s kik maradnak meg végig. A téma ugyan különleges, de nem gondolnám, hogy sokakat érdekel, bár – noha nem könnyen – azt is el tudom képzelni, hogy kellemesen csalódom. Egyébként létezik egy vékony cigány középosztályosodott, s ezen belül egy még vékonyabb értelmiségi réteg is, akikre elvileg lehetne számítani, de egyrészt nem biztos, hogy eléri őket az információ, másrészt ennek a rétegnek egy része rejtőzködik, örül, hogy kitört a gettóból.

Talán lesznek egyetemisták, kutatók is, de nem szakmai előadásra készülök, így aligha fogom tanulmányba illő részletesen taglalni a cigány irodalom vagy a cigány alkotó fogalmának mibenlétét (Mibenlét? Hát mégis mibenlét? – szerepel Karinthyánál), ami egyébként fontos

elméleti probléma. Számomra egyébként probléma a beszédmód, mármint az, hogyan szólunk egy szánadéka szerint szélesebb közönséget megcélzó előadásban, műben. A Gintli Tibor szerkesztette kiváló *Magyar irodalom* című könyvben Schein Gábor épp Osztójkán Béla *Átyin Jóskának nincs, aki megfizessen* című regényének egyik jelenetét kétféle időszemlélet „egymásba íródásának és fikcióképző elkülönöződésének” kulcsjeleneteként határozza meg. Sokat gondolkozom azon, hogy használható-e itt Derrida kategóriája. A mondatot felolvastam egy barátomnak, jelesül Király Júliának, aki igazán széleskörű és alapos humán műveltséggel is rendelkezik: ez a fikcióképző elkülönöződés azért megviselte. Ahogy minket megviselne mondjuk a *diszkontált cash flow módszer* kifejezés – ha olvasnánk Király Júlia könyvét a Postabank esztétikailag is figyelemre méltó privatizációjáról. Schein Gábor persze joggal mondhatja, hogy a könyv elsősorban egyetemi tankönyvnek készült, magyar szakosoknak, akiknek ezt a terminus technikust legalábbis illene ismerniük.

Mi volt a baj az eddig megjelent

irodalomtudományi munkákkal, amelyekről megemlítette már, hogy felületesek és bár jó szándékkal, de mégsem szakszerűen, hiányosan készültek el? Kik voltak azok a kutatók, akik régebben mégis felvállalták, hogy kutassák ezt a területet?

Korántsem mindegyik, a cigány irodalmat megemlítő munka szakszerűtlen! A szaktudományos munkák „baja” a hiány, a töredezettség: a reprezentatív irodalomtörténetek, mondjuk a Spenóttól a Gintli Tibor szerkesztette kiváló *Magyar irodalomig*, legfeljebb ha érintőlegesen beszéltek a cigány irodalomról és alkotóiról, amit meg lehet ugyan magyarázni, de ettől a bemutatás még hiányos.

Jogos magyarázat lehet például az, hogy a cigány alkotók az úgynevezett prózafordulat idején jelentkeztek, de maguk a mimetikus-metonimikus ábrázolásmódhoz (na, az ilyen kifejezéseket igyekszem majd kerülni) kötődtek, realista regényeket írtak, bár ettől Holdosi József próbált, több-kevesebb sikerrel, elszakadni.

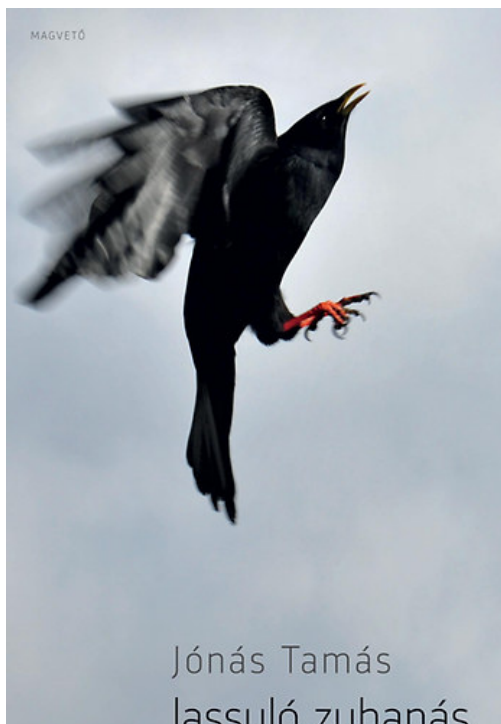
A hiány hangsúlyozása mellett azonban el kell ismerni, hogy – ha a alaposabban megnézzük – , a jelentős cigány írók némelyikének – nem mindegyiknek! – tisztos recepciója volt, ha nem is mindig a legfontosabb lapokban. Azonban például a kritikák ott maradtak a folyóiratokban – így Dérczy Péter nem válogatta be a kötetébe a kritikáit, amelyeket Holdosi regényeiről írt,

pedig kiváló írások! A normális olvasóból viszont hiányzik az a perverzitás, hogy könyvtárak mélyén régi lapokat olvasson.

Amikor arról írtam, hogy jó szándékkal, de felületesen, mélyebb hozzáértés nélkül írtak a cigány irodalomról, elsősorban Szegő Lászlóra és Choli Daróczi Józsefre gondoltam: az előbbi a *Cigányok, honnét jöttek – merre tartanak?* című 1983-as kötetben mutatta be a népköltészetet és a cigány irodalmat (a címet szerintem helyesírási hiba csúfítja el), az utóbbi az 1998-as *Romológiai alapismeretekben*. Irodalomtörténésznek lenni azért mégiscsak egy egy szakma, aminek persze mindenki előtt nyitva az ajtaja. Nem véletlenül kényszerült megírni Kovalcsik Katalin és Réger Zita *A tudomány mint naiv művészet* című tanulmányt, amely a *Kritika* 1995. februári számában jelent meg: őket Rostás-Farkas György és Karsai Ervin nem irodalomtörténeti tárgyú írásai ihlették meg.

Más, súlyos problémát jelentenek Vekerdi József írásai: ő egyszerűen tarthatatlan nézeteket hangoztatott és makacsul ragaszkodott hozzájuk, a végén a nyílt előítéletesség is kibukott belőle.

S hogy kik vállalták fel még a témát régebben? Kutatóként, irodalomtörténészként igazából sokáig senki. De hozzáértéssel és szeretettel írt a cigány írókról például Csengey Dénes, mindkét tanulmánya olvasható *A sajátosság méltósága* című, 1988-as kötetben. (Együtt jártunk Debrecenben egyetemre, korai halála nagyon megrázott.) A folklórral többen is foglalkoztak, a gyűjtés már a 19. században megindult. A romákkal régóta foglalkozó kutatók közül itt csak egyet emelnék ki, a legsokoldalúbbat, Szuhay Pétert, aki elsősorban néprajzos, kulturális antropológus, de megírta a Kemény István szerkesztette *A magyarországi romák* című kis, de nagyon fontos kötet szépirodalomról szóló fejezetét is, és Fleck Gábor mellett szerzője annak a sajnós, eléggé észrevétlen maradt kötetnek, amely a Napvilág Kiadó *Kérdések és válaszok* című sorozatában jelent tavalay meg *A cigányságról* címmel. Már hosszú ideje Szuhay Péter a cigányság kultúrájának első számú ismerője – már ha van ilyen kategória. De ha nincs, akkor is.

Többekkel vagy egyedül alakította ki az előadás-sorozat programját? Tudna említeni olyan – esetleg fiatal – irodalomtörténészt, akit érdekel a cigány irodalom és kutatja is?

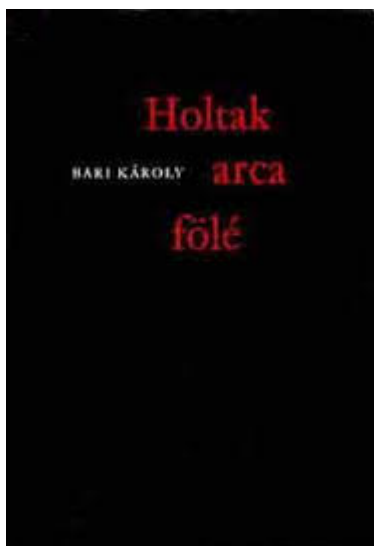
Ezt most, mi tagadás, magam találtam ki. De szerencsére már tudnék mondani olyanokat, akik foglalkoztak és foglalkozni szándékoznak a témával, amin most csak az írott szépirodalmat értem. Remélhetőleg hamarosan megjelenik – egy Prónai Csaba szerkesztette sorozat részeként – Beck Zoltán könyve, amely egy PhD-értekezésből nőtt ki. Az értekezés ismeretében szerintem ez elsősorban irodalomelméleti munka, de több íróról tartalmaz figyelemre méltó megállapításokat, ahogy Beck más tanulmányai, írásai is.

Blénesi Éva kismonográfiát írt Bari Károlyról, ez a Kalligram kortárs magyar írókat bemutató sorozatában jelenne meg. S épp most nyert el egy NKA-ösztöndíjat Szűcs Teri, akinek már ismerhetjük *A felejtés története* című könyvét, amely a holokauszt tanúságát vizsgálja magyar írók műveiben. A készülő mű munkacíme: *Fejezetek a magyarországi cigány irodalom történetéből*. Könyve, ahogy írja, „a cigány identitás reprezentációit hordozó, kimagaslóan értékes irodalmi műveket illeszteni be az elmúlt évtizedek magyar irodalomtörténetébe, rámutatva a hatástörténeti összefüggésekre és arra a helyre, amelyet méltóképp elfoglalhatnak a kánonban”.

Szegeden egy ifjú doktorandusz, Pernyész Anita foglalkozik a témával. Debrecenben a Jónás Tamásról kiváló tanulmányt írt Lapis József próbálja egy diákját ebbe az irányba terelni. Szóval valami elindult. A néprajzi munkák körül is szeretnék megemlíteni legalább egyet, amely pedagógiával is érintkezik, a Nyíregyházi Főiskolán tanító Jenei Teréz *Cigány mesék szerepe a szociális tanulásban* című nagyszerű kötetét: alapos, komoly munka, megismerhetjük belőle a legfontosabb mesemondókat is, a romungró Ámi Lajost, Babos Istvánt, az oláh cigány Rostás Mihályt, a beás Balogh Mátyást, Karádi Antalt, sőt az erdélyi Cifra Jánost és Dávid Gyulát.

Most a cigány irodalom csörgedezik bűvópatakként: igazából csak Jónás Tamás alkot, publikál rendszeresen, bár Szécsi Magda nemrég azt írta nekem, hogy egy regénybe akar belefogni. Ami nagyon örvendetes, a cigányság rendszerváltás utáni életének, a mélyszegénységbe való tragikus visszacsúszásának és sok másnak az ábrázolása hiányzik az irodalomból.

Hozzátennem mindehhez, hogy nem a mi munkánkra van most a legnagyobb szükség. A magyarországi mélyszegénység, az underclass problémáját kellene mihamarább megoldani – ez a cigányságnak nem az egészét érinti, az ide sorolható 7–800 ezer embernek – ez óriási szám, az ország majdnem egytizede! – csak harminc százaléka roma, de ez azért a romák negyven százaléka, ami azt is jelenti, hogy ebben a csoportban a cigányok az osztályadalmi arányukhoz képest vagy ötszörösen felülreprezentáltak (adataim Ladányi János *Leselejtezetek* című könyvéből valók). Brechtől tudjuk, előbb a has jön, aztán amorál. És aztán a kultúra, a könyv, az irodalom. Nem látom, hogy a politika ténylegesen meg akarná oldani a mélyszegénységben élők helyzetét. Közben pedig nő a cigányellenesség, nemkülönben az antiszemitizmus, e parlamentben ott ül egy egyelőre még mosolygó – persze farkasvigyórral mosolygó – náci párt.

Kik azok a szerzők, akiknek az életművével részletesen foglalkozni fognak a sorozatban?

Na, erre most megpróbálok röviden válaszolni, csak a neveket sorolom fel: február 12-én Bari Károly és Lakatos Menyhért, március 12-én Balázs János, Balogh Attila, Kovács József Hontalan, Szepesi Attila és Szécsi Magda, április 16-án Holdosi József, Osztójkán Béla és Szécsi Magda, május 14-én pedig Jónás Tamás.

Melyek azok a műfajok, amelyekben különösen kimagaslót alkottak a cigány szerzők?

A líra és a próza, dráma nem is született, kivéve talán az *Átok és szerelem* című tévéfilm forgatókönyvét, amit Lakatos Menyhért írt. A cigány irodalomra Bari Károly 1970-es első kötete, a *Holtak arca fölé* irányította rá a figyelmet 1970-ben, öt évvel később pedig Lakatos Menyhért első regénye, a *Füstös képek* aratott sikert. Ezt a sikert a politika is gerjesztette, mutatni akarván, mennyire támogatja is ő a szegényeket, a kirekesztetteket, pláne a cigányokat – ehhez képest Bari Károlyt hamarosan vérlázító módon meghurcolták, még börtönbe is zárták, mivel nem volt hajlandó eljátszani a rá osztott szerepet.

Várható, hogy ez az előadássorozat egy nagyszabásúbb kötet előfutára lesz – vagy már esetleg készül a cigányság irodalmát részletesen feldolgozó irodalomtörténeti munka?

Várható, készül. Dupcsik Csaba *A magyarországi cigányság története* című 2009-es könyve párdarabjával szánom. „Intenzív totalitásra” törekszem benne, aminek persze határt szab az esztétikai szempont remélhetőleg következetes érvényesítése. Ebből a témából doktoráltam nemrég – jobb későn, mint soha! – a debreceni egyetemen, ahová valamikor, a hetvenes években jártam. Az értekezésemet szeretném könyvvé formálni. Egy évnyi munkára lenne még szükségem. Itt most pontosítanék. A munka befejezéséhez egy ösztöndíjra lenne szükségem, ami biztosítaná a nyugodt munkát. Szakközépiskolai tanárként dolgozom, heti 22 (plusz ugye tíz) órában, így nem lehet monográfiát írni, legalábbis én nem tudok. Egyelőre az elutasító levelek gyűlnek – ez is érdekes és tanulságos műfaj amúgy.

Tervezik esetleg kortárs cigány alkotók meghívását a sorozatra?

Jónás Tamást szeretném személyesen is elhívni, ha ráér majd és Magyarországon lesz május 14-én. Ő a magyarországi cigány (és magyar) irodalom egyik legjelentősebb alkotója, aki a lírában és a prózában is megkerülhetetlen műveket hozott létre, s próbálkozik a drámai

műfajjal is. Örülök, hogy kapcsolatban vagyunk s ő is becsüli az én munkásságom. Ez fontos nekem. Remélem, ott lesz majd a kötetem bemutatóján is.

Szekeres Dóra

Hozzászólás

A hozzászóláshoz be kell jelentkezned!

Kapcsolódó anyagok

- [Meglelni a jászolnyi hazát - Cigány irodalom Magyarországon](#)

Címkék

[Szekeres Dóra cigány irodalom 2014 D. Magyar Imre cigány interjú](#)

Cikk hozzászólások

[Paff a hűvös](#)

[Író-olvasó találkozó Tóth Krisztinával](#)

2. Istenes verseket ír e? (Persze vannak korábbi verseiben erre a tematikára történő utalások) De van-e most, ebben az...

[Paff a hűvös](#)

[Író-olvasó találkozó Tóth Krisztinával](#)

Kedves Tóth Krisztina! Önnek szerteágazó a recepciója, mind a prózapoétikai szegmensben, mind a lírai diskurzus terén....

[Signor Formica](#)

[Húszéves a Scolar](#)

Kedves Scolar! A Jung-sorozattal mi a helyzet? Megakadt? Nagy a hallgatás körülötte...

hirdetés